

امروزه به واسطه جهانی شدن، رقابت پذیری بین المللی، گسترش فناوری اطلاعات و... بین المللی سازی آموزش عالی به جایگاه راهبردی در فعالیت های دانشگاه ها رسیده و با تأسی از این شرایط، کشورهای مختلف به توسعه این پدیده می پردازند تا بتوانند جایگاه، شهرت و منزلت علمی بیشتری در بین مردمان سایر ملل به دست آورند. با توجه به این شرایط پژوهش حاضر با هدف واکاوی سازوکارهای توسعه بین المللی سازی نظام آموزش عالی کشور با استفاده از روش پژوهش ترکیبی - اکتشافی انجام شده است. مشارکت کنندگان در بخش کیفی خبرگان دانشگاهی بودند که با روش نمونه گیری هدفمند و شبکه ای انتخاب شدند و جامعه آماری در بخش کمی اعضای هیئت علمی دانشگاه های دولتی شهر تهران بودند و نمونه ای با حجم ۳۰۱ نفر انتخاب و برای نمونه گیری از روش خوشه ای چند مرحله ای استفاده شده است. عمده ترین یافته ها در بخش کیفی حکایت از آن داشت که همکاری های علمی بین المللی، فعالیت های فوق برنامه بین المللی، راهبردهای سازمانی، راهبردهای حمایتی، توسعه منابع انسانی، بین المللی سازی برنامه های درسی، فرصت های بین المللی، نظارت و ارزیابی و شرایط زمینه ای، سازوکارهای شناسایی شده برای توسعه بین المللی سازی نظام آموزش عالی کشور است و در بخش کمی همه متغیرهای شناسایی شده دارای بار عاملی بالاتر از ۰/۷ بودند و این نشانگر آن بود که سازوکارهای شناسایی شده از اعتبار لازم برای توسعه بین المللی سازی نظام آموزش عالی کشور برخوردار است.

■ واژگان کلیدی:

بین المللی سازی، آموزش عالی، پژوهشی ترکیبی

واکاوی سازوکارهای توسعه بین المللی سازی نظام آموزش عالی کشور پژوهشی ترکیبی

حامد زمانی منش

دانشجوی دکتری برنامه ریزی درسی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
Hzm64@yahoo.com

علیرضا عصاره

دانشیار برنامه ریزی درسی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
alireza_assareh@yahoo.com

غلامعلی احمدی

دانشیار برنامه ریزی درسی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی
gaahmady@yahoo.com

مقدمه و بیان مسئله

امروزه شمار روزافزونی از اساتید، محققان و دانشجویان اقدام به سفرهای علمی می‌نمایند و روش‌های نوین جابجایی علمی بین‌المللی همچون روش نمایندگی (فرانچایز)^۱، خواهرخواندگی (توینینگ)^۲، دو مدرک‌گرایی^۳، پیوند^۴ و دوره‌های آنلاین باز گسترده^۵ در نقاط مختلف جهان گسترش یافته است. این شرایط متأثر از دو عامل جهانی شدن^۶ و بین‌المللی‌سازی آموزش عالی^۷ است. جهانی شدن به هم فشردگی جهانی و تشدید آگاهی از جهان به مثابه کل است (رابرتسون^۸، ۱۹۹۲) و بین‌المللی‌سازی عکس‌العملی به فشارهای ایجاد شده توسط جهانی شدن است. (اسکات^۹، ۱۹۹۸) جهانی شدن شکلی از انتقال، انطباق و توسعه ارزش‌ها، دانش، فناوری و هنجارهای رفتاری بین کشورها و جوامع مختلف است (چنگ^{۱۰}، ۲۰۰۰) و اثرات گسترده‌ای بر ساختارها، روش‌ها، برنامه‌ها و عملکردهای دانشگاه‌های جهان بر جای گذاشته که مهم‌ترین این اثرات شامل گسترش بازار آموزش عالی بین‌المللی، پذیرش دانشگاه به‌عنوان یک صنعت بین‌المللی، اعتباربخشی بین‌المللی و غیره است. (وحدت و زیاری، ۱۳۸۱) اگرچه دانشگاه‌ها از اوان شکل‌گیری جنبه‌هایی از جهانی شدن را با خود داشته‌اند اما این مفهوم در عصر حاضر ابعاد گسترده‌تری یافته است، به گونه‌ای که بسیاری از اندیشه پردازان بازنمود پدیده جهانی شدن در آموزش عالی را بین‌المللی‌سازی آموزش عالی توصیف کرده‌اند. (جاودانی، ۱۳۸۸) بین‌المللی‌سازی اصطلاحی است که بیشتر درباره ابعاد بین‌المللی آموزش عالی و آموزش بعد از متوسطه به کاررفته (نایت^{۱۱}، ۲۰۰۴) و هدف آن توسعه و بهسازی دانش، نگرش و مهارت‌هایی است که در سطح بین‌المللی پذیرفته شده است. (جکسون^{۱۲}، ۲۰۰۳) بین‌المللی‌سازی جوامع دانشگاهی را به سمت پاسخگو بودن سوق می‌دهد و عاملی در یادگیری فرهنگی، تحمل‌پذیری، صلح بین‌الملل، استانداردهای آموزشی و... است (نایت، ۱۹۹۷) و ذینفعان

1. Franchise
2. Twinning
3. Double Degree
4. Articulation
5. Massive Open Online Courses (Moocs)
6. Globalization
7. Internationalization of Higher Education
8. Robertson
9. Scott
10. Cheng
11. Knight
12. Jackson

آن طیف گسترده‌ای از افشار جامعه همچون مدیران دانشگاهی، اعضای هیئت علمی، دانشجویان، سازمان‌های حرفه‌ای و دولت‌ها هستند. (بابالولا^۱، ۲۰۰۳)

از نگاه اقتصادی، بین‌المللی‌سازی آموزش عالی باعث افزایش صادرات آموزشی می‌شود به طوری که در سال ۲۰۱۵ صادرات آموزش، بیش از ۳۰ میلیارد دلار برای اقتصاد ایالات متحده آمریکا سودآوری داشته (درب‌های باز^۲، ۲۰۱۶)، در استرالیا صادرات آموزشی بعد از زغال‌سنگ و سنگ آهن سومین بخش بزرگ درآمدی این کشور محسوب می‌شود و این صنعت سالانه بیش از ۳۴ هزار شغل ایجاد کرده است (مارگینسون^۳، ۲۰۱۱)، انگلستان پیش‌بینی کرده که در سال ۲۰۲۰ از صادرات آموزشی بیش از ۱۶ میلیارد پوند درآمد کسب نماید. (هالپین و باکلی^۴، ۲۰۰۴) در منطقه خاورمیانه کشورهایی هستند که سرمایه‌گذاری‌های عظیمی در بخش آموزش عالی بین‌المللی خود داشته‌اند. به‌عنوان مثال قطر با سیاست کاهش وابستگی خود به منابع طبیعی و ایفاگری در اقتصاد دانش‌محور، پذیرای بیش از ده‌ها موسسه آموزشی بین‌المللی، سازمان‌های پژوهشی و علمی معتبر بوده است. امارات متحده عربی برای خروج از اقتصاد نفت‌محور و حرکت به سمت اقتصاد دانش‌محور سیاست‌گذاری بلندمدتی در زمینه بین‌المللی‌سازی آموزش عالی داشته و شهرهای دوی، ابوظبی و رأس‌الخیمه میزبان بیشترین پردیس‌های دانشگاهی بین‌المللی در سطح جهانی بوده‌اند. (نایت، ۲۰۱۴) این موارد نشان از آن دارد که امروزه بین‌المللی‌سازی آموزش عالی به‌عنوان یک صنعت درآمدزا شناخته شده و به همین دلیل بحث بین‌المللی‌سازی سبز^۵ در محافل اقتصادی به دلیل درآمدزایی و آسیب نرساندن آن به محیط‌زیست رونق گرفته است.

اهمیت بین‌المللی‌سازی از آن جهت است که فارغ‌التحصیلان دانشگاهی افرادی هستند که برای آینده سیاسی، اجتماعی و اقتصادی کشور جایگاه مهمی دارند و تصمیمات آنها نه تنها بر آنچه در سطح محلی و ملی اتفاق می‌افتد بلکه بر مسائل جهانی هم تأثیر می‌گذارد پس دانشگاه‌ها باید دانشجویانی را تربیت نمایند که آماده کسب آگاهی جهانی،

1. Babalola

۲. Open Door: تارنمای درب‌های باز در زمینه جذب دانشجویان بین‌المللی در ایالات متحده فعالیت می‌کند.

3. Marginson

4. Halpin & Buckley

5. Green Internationalization

فهم فرهنگ‌های مختلف، ارتباطات بین‌المللی و... باشند. (الینگبو،^۱ ۱۹۹۸) از طرف دیگر در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران (افق ۱۴۰۴) ایران کشوری دست‌یافته به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای جنوب غربی توصیف شده است. براساس آیین‌نامه شورای اسلامی شدن دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی، مصوب جلسه ۴۲۴ مورخ ۱۳۷۷/۵/۱۳ در فصل چهارم بر توسعه تعامل علمی در عرصه‌های بین‌المللی و دستیابی به مرجعیت علمی و فرهنگی در منطقه و جهان اسلام تأکید شده است. در نقشه جامع علمی کشور در راهبرد کلان (۹) به‌وضوح بین‌المللی‌سازی آموزش عالی، همکاری‌های علمی بین‌المللی و مسائلی از این دست مورد تأکید بوده است. در واقع با توجه به اسناد بالادستی و تغییرات چند دهه گذشته لازم است که دانشگاه‌های کشور، راهبردهای بین‌المللی را در رسالت‌ها، مأموریت‌ها، اهداف و کارکردهای خود مورد توجه قرار دهند و برای کسب هویت بین‌المللی، صدور دانش، تبادلات دانشجویی، برطرف نمودن تنگناهای مالی، افزایش کیفیت آموزشی، گسترش روابط علمی بین‌المللی و عقب نماندن از کشورهای منطقه به‌سوی سیاست بین‌المللی‌سازی آموزش عالی حرکت نمایند تا بتوانند به رشته‌های دانشگاهی خود وجهه‌ای بین‌المللی دهند و دانشجویانی تربیت کنند که دارای صلاحیت‌های لازم در سطح جهانی باشند.

بین‌المللی‌سازی آموزش عالی از نظر افراد مختلف، معانی متفاوتی داشته و در نتیجه تنوع بسیاری در تعریف این مفهوم وجود دارد و ارائه تعریفی جامع و مانع دشوار است، با این حال در ادامه به مهم‌ترین تعاریف می‌پردازیم. پورتر^۲ (۱۹۹۰) بین‌المللی‌سازی آموزش عالی را به‌عنوان فرایندی می‌داند که آموزش و امور خدماتی آموزش عالی را با مسائل بین‌المللی و بین فرهنگی سازگار نماید. انجمن مدیران آموزشی بین‌المللی^۳ (۱۹۹۵)، انجمن بین‌المللی دانشگاه‌ها^۴ (۱۹۹۷) و انجمن دانشگاه‌ها و دانشکده‌های کانادا^۵ (۱۹۹۸) تعریف نسبتاً مشابهی از بین‌المللی‌سازی آموزش عالی ارائه داده‌اند و آن را گنجانیدن ابعاد بین‌المللی، تطبیقی یا جهانی در تحقیق، توسعه آموزش و کارکردهای خدماتی مؤسسات آموزش عالی بیان کرده‌اند. شورمان^۶ (۱۹۹۹) بین‌المللی‌سازی آموزش عالی

1. Ellingboe

2. Porter

3. Association of International Education Administrators (AIEA)

4. International Association of Universities (IAU)

5. Association of Universities and Colleges of Canada (AUCC)

6. Schoorman

را فرایند تأثیر متقابل و مداومی می‌داند که در بافت دانش و تجربه بین‌المللی (جایی که جوامع مانند خرده نظام‌هایی از یک دنیای بزرگ‌تر و کلی به‌شمار می‌آیند) اتفاق می‌افتد. دی‌ویت^۱ (۲۰۰۲) بین‌المللی‌سازی آموزش عالی را به بسط و توسعه آموزش عالی مرتبط دانسته و بر فرایند راهبردی گنجانیدن بُعد بین‌المللی در تمامی ابعاد آموزش عالی تأکید می‌کند. نیلسون^۲ (۲۰۰۳) بین‌المللی‌سازی آموزش عالی را فرایند تلفیق ابعاد بین‌المللی در تحقیق، تدریس و کارکرد خدماتی آموزش عالی بیان کرده است. بُستروم^۳ (۲۰۱۰) بین‌المللی‌سازی آموزش عالی را فرایند تلفیق ابعاد بین‌المللی، بین فرهنگی و جهانی با اهداف و عملکردهای دانشگاه دانسته و اجرای آن را به شکلی می‌داند که احترام به تفاوت‌های فرهنگی و سنت‌های گوناگون را ارتقا بخشد. نایت (۲۰۱۴) بین‌المللی‌سازی آموزش عالی را فرایند ادغام ابعاد بین‌المللی، بین فرهنگی و جهانی در اهداف و کارکردهای آموزش عالی (یاددهی - یادگیری، تحقیق، خدمات) بیان کرده است.

ابعاد بین‌المللی‌سازی آموزش عالی

حمایت سازمانی: یکی از مهم‌ترین ابعاد بین‌المللی‌سازی آموزش عالی، حمایت سازمانی هست و به‌عنوان راه‌حلی برای پیشبرد و حفظ تلاش‌های بین‌المللی دانشگاه‌ها در نظر گرفته شده است. (گرین^۴، ۲۰۰۷) اهمیت بین‌المللی‌سازی باید در بیانیه‌ها، مأموریت‌ها و رسالت‌های دانشگاه (مورفیو و هارتلی^۵، ۲۰۰۶)، ساختارهای سازمانی، انگیزشی و دسترسی به اطلاعات مرتبط به دانشجویان آینده منعکس شود. (سیایا و هیوارد^۶، ۲۰۰۳) ساختار سازمانی و نیروی انسانی: کلر^۷ (۱۹۹۶) با مطالعه ۲۵ برنامه بین‌المللی نشان داد که نیروی انسانی متخصص و ساختار سازمانی مناسب در سراسر دانشگاه منجر به برنامه‌های بین‌المللی موفق‌تر می‌شود. گرین و سیایا (۲۰۰۵) با مطالعه ۲۳۳ دانشگاه نشان دادند که دانشگاه‌های بین‌المللی تمایل زیادی دارند که دفتری داشته باشند که برنامه‌های آموزشی بین‌المللی را سامان دهد و ساختار سازمانی منظم و مناسبی داشته باشد.

1. De Wit
2. Nilsson
3. Bostrom
4. Green
5. Morphey & Hartley
6. Siaya & Hayward
7. Kelleher

سرمایه‌گذاری خارجی: امروزه سرمایه‌گذاری در آموزش عالی بین‌المللی فراتر از دریافت شهریه‌ها از دانشجویان خارجی است و متکی به سرمایه‌گذاری‌های مؤسسات و بنیادهای علمی خارجی است و استفاده از پول دولت برای دانشگاه‌های دولتی غالباً در عرصه جهانی محدود شده است. (آبو^۱، ۲۰۰۲)

برنامه درسی بین‌المللی: آثار علمی زیادی در اهمیت بین‌المللی‌سازی برنامه درسی به رشته تحریر درآمده و اکثر صاحب‌نظران بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی را ستون فقرات بین‌المللی‌سازی آموزش عالی بیان کرده‌اند (لیسک^۲، ۲۰۱۵) و دانشگاه‌های بزرگی مانند دانشگاه کالیفرنیا^۳ و دانشگاه جورج میسون^۴ برنامه‌های درسی خود را به سمت بین‌المللی‌سازی تغییر داده‌اند و صدها نفر از دانشجویان را در رشته‌های جدید با هدف کسب مهارت‌های جهانی جذب کرده‌اند. (استرنس^۵، ۲۰۰۹)

زبان خارجی مورد نیاز: زبان مؤلفه‌ای حیاتی در آموزش جهانی است، زیرا اغلب دانشجویان، به طریقی با آن مواجه می‌شوند. (استرنس، ۲۰۰۹) زبان یکی از جنبه‌های مهم بین‌المللی‌سازی است و در نظرسنجی شورای آمریکایی آموزش^۶ (۲۰۰۹) ۷۴٪ از پاسخگویان از نیاز به زبان خارجی در دانشگاه حمایت کردند.

تحصیل خارج از کشور^۷: در سال ۲۰۰۰، نزدیک به ۰/۶۵ دانشگاه‌های آمریکایی برنامه‌های فرصت مطالعاتی داشتند و این روند تا سال ۲۰۰۶ به ۰/۹۱ افزایش یافت. (گرین و همکاران، ۲۰۰۸) گرین و سیایا (۲۰۰۵) در مطالعه‌ای دریافتند که دانشگاه‌هایی که در بین‌المللی‌سازی فعال‌اند، خط‌مشی‌های مشخصی دارند که دانشجویان را قادر می‌سازد بدون تأخیر بعد از فارغ‌التحصیلی در خارج از کشور به فرصت‌های مطالعاتی مبادرت نمایند. فعالیت‌های فوق‌برنامه: فعالیت‌هایی مانند تعامل با اعضای هیئت علمی خارجی و حضور در رویدادهایی با مضمون فرهنگی باعث می‌شود دانشجویان در معرض موضوعات بین‌المللی فوق‌برنامه قرار گیرند. (جانگ^۸، ۲۰۰۹) شورای آموزش آمریکایی (۲۰۰۹) مهم‌ترین فعالیت‌های فوق‌برنامه بین‌المللی شده را مواردی همچون جشنواره‌های بین‌المللی

1. Abue
2. Leask
3. Santa Barbara
4. George Mason University
5. Stearns
6. American Council on Education
7. Study Abroad
8. Jang

منظّم و پی‌درپی، ایجاد گردهمایی برای دانشجویان علاقه‌مند به مباحث بین‌المللی و ارائه برنامه‌هایی که دانشجویان بین‌المللی را با دانشجویان بومی مرتبط می‌سازد، عنوان کرده است.

پیامدهای بین‌المللی‌سازی آموزش عالی

انجمن بین‌المللی دانشگاه‌ها (۲۰۰۵) در نظرسنجی از پاسخ‌دهندگان ۹۵ کشور درباره مزایای بین‌المللی‌سازی سؤال کرد و آنها اهم این مزایا را ارتقاء کیفیت علمی، افزایش درآمد دانشگاهی، فرصت برای افزایش بارش مغزی، درک و انسجام بین‌المللی بیشتر، نوآوری در برنامه‌های درسی، تدریس و تحقیق؛ آموزش شهروند بین‌المللی، تنوع برنامه‌های آموزشی و صلاحیت‌های بیشتر؛ تقویت پژوهش‌ها و تولید علم بیان کردند. به‌نظر گرین و همکاران (۲۰۰۲) زمانی که دانشگاه‌ها مشارکت و اتحاد بین‌المللی را دنبال می‌کنند آنها می‌توانند مشکلات پژوهشی مهم را شناسایی و فرصت‌های بیشتری را برای پیشرفت‌های حرفه‌ای، کارآموزی و تجربه کاری ارائه کنند. دانشگاه‌ها می‌توانند ایده‌های جدید بازار را دریافت کنند؛ تأثیر اکتشافات جدید را تسریع بخشند؛ به پژوهش‌های علمی وضوح و شفافیت ببخشند؛ در پیشرفت‌های اقتصادی منطقه‌ای و جهانی مشارکت کنند. به‌علاوه، بین‌المللی‌سازی آموزش عالی به دانشگاه‌های شریک اجازه می‌دهد تا برنامه‌ها یا دوره‌های تخصصی را ارائه دهند که نمی‌توانند آنها را به‌تنهایی ارائه نمایند و فرصت‌های جدیدی را برای توسعه‌های حرفه‌ای ارائه دهند. در جدول ۱ مهم‌ترین پیامدهای بالقوه بین‌المللی‌سازی آموزش عالی بیان شده است.

جدول ۱: پیامدهای بالقوه بین‌المللی‌سازی آموزش عالی (نایت، ۲۰۰۶)

پیامدهای بالقوه مثبت بین‌المللی‌سازی	پیامدهای بالقوه منفی بین‌المللی‌سازی
بهره‌وری، درآمدها و منافع مالیاتی	یکسان‌سازی برنامه‌های درسی
فرصت‌هایی برای جذب نخبگان خارجی	از دست دادن فرهنگ و هویت ملی
افزایش همکاری‌های بین‌المللی	به‌خطر افتادن کیفیت آموزش
نوآوری در برنامه‌های درسی، تدریس و تحقیق	رشد نخبه‌گرایی در دسترسی به فرصت‌های آموزش بین‌المللی
تربیت شهروندهای ملی و بین‌المللی	زیاده‌روی در استفاده از زبان انگلیسی به‌عنوان زبان آموزشی
تنوع برنامه‌های آموزشی و مدارک تحصیلی	تجاری‌سازی برنامه‌های آموزشی
تقویت تحقیقات و تولیدات علمی	افزایش تعداد مدارک تحصیلی خارجی با کیفیت پایین

پیشینه پژوهشی

آراسته (۱۳۸۵) در پژوهشی با عنوان «همکاری‌های بین‌المللی در ایران و چگونگی بهبود آن» به این نتیجه رسید که گرچه سال‌هاست دفاتری در بسیاری از دانشگاه‌های کشور با عنوان «دفتر ارتباطات بین‌المللی» ایجاد شده و دفتری نیز با عنوان «دفتر همکاری‌های علمی و بین‌المللی» در وزارت علوم فعالیت می‌کند، اما فعالیت‌های آنها بیشتر به امضای توافق‌نامه‌های صوری محدود شده و فعالیت‌هایی که موجبات ارتباطات بین‌المللی را فراهم نماید مورد توجه قرار نگرفته است.

حکیم‌زاده (۱۳۸۹) پژوهشی با عنوان «جهانی‌شدن، بین‌المللی شدن آموزش عالی و برنامه‌های درسی میان‌رشته‌ای» انجام داده است. عمده‌ترین نتایج حکایت از آن داشت که حرکت به سمت بین‌المللی شدن آموزش عالی و اتخاذ رویکرد میان‌رشته‌ای در برنامه‌های درسی آموزش عالی با فراهم‌سازی زمینه ارتقای فهم چشم‌اندازهای جهانی و کسب صلاحیت‌های شهروندی جهانی می‌تواند پاسخ مطلوبی به الزامات دنیای امروز باشد که درهم‌تنیدگی پدیده‌ها، تنوع و تغییرات سریع از جمله مشخصات بارز آن است. فتحی و اجارگاه و همکاران (۱۳۹۰) پژوهشی با عنوان «بررسی موانع پذیرش دانشجویان خارجی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی» انجام دادند و عمده‌ترین نتایج حکایت از آن داشت که از دیدگاه دانشجویان خارجی «نداشتن ارتباطات مستمر با دانشگاه‌های برتر جهان، ارائه نشدن بخشی از برنامه‌های آموزشی به زبان انگلیسی، خدمات حمایتی پایین به دانشجویان خارجی نظیر اسکان، مشاوره تحصیلی» از جمله مهم‌ترین موانع درون دانشگاهی است و «عدم تسهیل ورود دانشمندان و استادان برجسته خارجی به کشور، داشتن دیدگاه‌های بدبینانه در خصوص حضور دانشجویان خارجی، معرفی نکردن توانمندی‌های علمی دانشگاه‌ها به سایر کشورها» از جمله مهم‌ترین موانع برون دانشگاهی است.

خراسانی و زمانی‌منش (۱۳۹۱) در پژوهشی به بررسی «راهبردهای مؤثر در بین‌المللی شدن دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران» پرداختند. مهم‌ترین یافته‌ها حکایت از آن داشت که از دیدگاه اعضای هیئت علمی استفاده از راهبردهای ارتباطی، سیاسی، خدماتی و دانشگاهی نقش مؤثری در بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور دارد. در راهبرد ارتباطی «استقبال از ایده‌های جدید بین‌المللی در زمینه آموزش عالی»، در راهبرد سیاسی «گسترش توافق‌نامه‌های تحقیقی بین‌المللی»، در راهبرد خدماتی «افزایش

حمایت مالی از فرصت‌های مطالعاتی اساتید و دانشجویان» و در راهبرد دانشگاهی «توجه به بین‌المللی‌سازی آموزش عالی به‌عنوان یک اولویت» مورد توجه ویژه قرار گرفته است. حق‌دوست و همکاران (۱۳۹۲) پژوهشی با عنوان «راهبردهای توسعه دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در راستای حضور فعال در عرصه بین‌الملل» انجام دادند. مهم‌ترین راهکارهای ارائه‌شده در این پژوهش شامل، توجه خاص به روابط بین‌الملل در سطوح مدیریت دانشگاهی و کشوری، توجه خاص به زبان انگلیسی و فراهم آوردن شرایط رفاهی کافی برای جذب استادان و دانشجویان بین‌المللی است.

رادزکی^۱ (۲۰۰۰) پژوهشی با عنوان «پیاده‌سازی بین‌المللی‌سازی: استفاده کاربردی از مدل فرایند فراکتال» انجام داد. یافته‌ها حکایت از آن داشت که برای بین‌المللی‌سازی باید بستر بین‌المللی‌سازی، رویکرد بین‌المللی‌سازی، مبناهای منطقی بین‌المللی‌سازی، اقدامات و فعالیت‌ها، نظارت و بازبینی دوره‌ای، تعدیل و مفهوم‌سازی مدنظر قرار بگیرند. آلتباخ^۲ و نایت (۲۰۰۷) پژوهشی با عنوان «بین‌المللی‌سازی آموزش عالی: انگیزه‌ها و واقعیت‌ها» انجام دادند. عمده‌ترین یافته‌ها حکایت از آن داشت که مسائل زیادی روند بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها را تحت تأثیر قرار داده که مهم‌ترین آنها واقعیت‌های سیاسی و امنیت ملی، سیاست‌های دولت و هزینه تحصیل، افزایش ظرفیت آموزش عالی، تدریس به زبان انگلیسی و بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی است.

کلیفورد^۳ (۲۰۰۹) پژوهشی با عنوان «تعامل رشته‌ها در بین‌المللی‌سازی برنامه درسی» انجام داد. عمده‌ترین یافته‌ها حکایت از آن داشت که بین‌المللی‌سازی به سوابق و پیشینه دانشگاه و رشته‌های تحصیلی مرتبط است و رشته‌های تحصیلی نقطه آغازین بین‌المللی‌سازی است.

قریشی^۴ و همکاران (۲۰۱۴) پژوهشی با عنوان «بین‌المللی‌سازی مؤسسات آموزش عالی: اجرای چرخه DMAIC» انجام دادند. عمده‌ترین یافته‌ها حکایت از آن داشت که برای بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌های پاکستان نیاز است که کیفیت علمی رشته‌ها، اعتبار دانشگاه، تولید ظرفیت دانش، تقویت تحقیقات علمی، ارتقای برنامه درسی، ایجاد دانشگاه شعبه در خارج از کشور، شبکه‌سازی بین‌المللی، موافقت‌نامه‌های بین‌المللی، آموزش از

1. Rudzki
2. Altbach
3. Clifford
4. Qureshi

راه دور، فعالیت‌های بین فرهنگی، همکاری تحقیقاتی بین‌المللی، فعالیت‌های فوق‌برنامه و دانشجویان خارجی مورد توجه قرار گیرد.

بادنلیا و زاوسکی - راجتر^۱ (۲۰۱۵) پژوهشی با عنوان «بین‌المللی‌سازی آموزش عالی و اثرات آن بر اعضای هیئت علمی دانشگاه» انجام دادند. عمده‌ترین یافته‌ها حکایت از آن داشت که بین‌المللی‌سازی در سطح فردی بر توسعه شخصی، حرفه‌ای، توجه به موقعیت همکاران خارجی، یادگیری زبان خارجی و افزایش بار کاری اعضای هیئت علمی و در سطح دانشگاهی بر بین‌المللی‌سازی برنامه درسی، حضور دانشجویان خارجی در محیط دانشگاه، تدریس بین‌المللی، گسترش گروه‌های تحقیقاتی بین‌المللی، افزایش نشریات بین‌المللی و فعالیت‌های فوق‌برنامه بین‌المللی تأثیر دارد.

فو هو^۲ و همکاران (۲۰۱۵) پژوهشی با عنوان «اهداف، راهبردها و دستاوردها بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در ژاپن و تایوان» انجام دادند. عمده‌ترین یافته‌ها حکایت از آن داشت که جذب دانشجویان بین‌المللی، استخدام اعضای هیئت علمی خارجی، ایجاد پردیس‌های دانشگاهی، تدریس به زبان انگلیسی، یکپارچه‌سازی دانش بین‌المللی برنامه درسی، تشویق اعضای هیئت علمی برای شرکت در آموزش بین‌المللی، روابط با کالج‌های خارجی، ترویج مطالعه در خارج از کشور، مبادلات علمی بین‌المللی، برگزاری کنفرانس‌ها و مسابقات بین‌المللی و ترویج انتشار مقالات در مجلات بین‌المللی از سازوکارهای مؤثر در بین‌المللی‌سازی آموزش عالی دو کشور ژاپن و تایوان بوده است.

رمبلی^۳ و آلتباخ (۲۰۱۶) پژوهشی با عنوان «محلی و جهانی بودن در بین‌المللی‌سازی آموزش عالی» انجام دادند. عمده‌ترین یافته‌ها حکایت از آن داشت که برنامه‌های جابجایی دانشجویی، تلاش‌های بین‌المللی دانشگاه، ابتکارات بین‌المللی، تمرکز بر مسائل استراتژیک، ساختاری، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی از سازوکارهای بین‌المللی‌سازی است.

سلیمان آلراج^۴ (۲۰۱۷) پژوهشی با عنوان «بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در امارات متحده عربی و پیامدهای انتخاب دانشجویان کارشناسی برای دوره تحصیلات تکمیلی» انجام داد. عمده‌ترین یافته‌ها حکایت از آن داشت که دانشجویان اماراتی تمایل به انتخاب دانشگاه‌هایی دارند که برنامه‌های درسی بین‌المللی ارائه دهد، اعضای هیئت

1. Bedenlier & Zawacki-Richter
2. Fu Ho
3. Rumbley
4. Solomon Arulraj

علمی بین‌المللی داشته باشد، فرصت تحصیل در خارج از کشور را دانشگاه فراهم نماید و دوره‌های تحصیلی مشترک با دانشگاه‌های خارجی وجود داشته باشد.

خلیدا^۱ و همکاران (۲۰۱۷) پژوهشی با عنوان «به‌سوی جامعه دانش‌بنیان جهانی: تحلیل SWOT آموزش عالی پاکستان در بستر بین‌المللی سازی» انجام داد. عمده‌ترین یافته‌ها حکایت از آن داشت که دانشجویان، دانشکده، پژوهش، برنامه درسی، دولت، تعاملات و فرهنگ از عوامل مؤثر در بین‌المللی سازی دانشگاه‌های پاکستان است.

روش پژوهش

با توجه به اینکه در این پژوهش به دنبال واکاوی سازوکارهای توسعه بین‌المللی سازی نظام آموزش عالی کشور هستیم و نتایج این پژوهش بعد از اتمام کار می‌تواند بلافاصله در جامعه مورد نظر، به کار گرفته شوند، لذا این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی است. از آنجا که از داده‌های کیفی و کمی استفاده شده، این پژوهش به لحاظ نوع داده‌ها، در زمره پژوهش‌های ترکیبی - اکتشافی است یعنی در وهله اول با روش کیفی سازوکارهای توسعه بین‌المللی سازی نظام آموزش عالی شناسایی شدند و بعد به اعتباریابی سازوکارهای شناسایی شده پرداخته شد. در ادامه به توضیح این مرحله پرداخته می‌شود:

در مرحله کیفی با راهبرد مطالعه موردی به جمع‌آوری اطلاعات دقیق از گروه هدف پرداخته شد. مطالعه موردی راهبردی است که به کمک آن پژوهشگر یک برنامه، فعالیت و یا بیانات چند فرد را تشریح کرده و با استفاده از شیوه‌های گردآوری داده، اطلاعات دقیق را گردآوری می‌کنند. (استیک^۲، ۱۹۹۵) مشارکت‌کنندگان پژوهش خبرگان دانشگاهی بودند و هفت خبره دانشگاهی که سه نفر دارای مرتبه دانشیاری و چهار نفر دارای مرتبه استادیاری بودند و از اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران بودند، با روش نمونه‌گیری هدفمند و شبکه‌ای^۳ و با رعایت قاعده اشباع نظری انتخاب شدند. در این پژوهش، نقطه اشباع داده‌ها تا جایی ادامه یافت که پژوهشگران با پرسیدن سؤالات مکرر متوجه شدند که داده‌های جدید، بینش تازه‌ای را آشکار نمی‌نمایند. در نهایت پس از انجام هفت مصاحبه که به‌طور میانگین مدت‌زمان هر مصاحبه ۴۵ تا ۶۰ دقیقه بود،

1. Khalida

2. Stake

۳. نمونه‌گیری شبکه‌ای در واقع همان نمونه‌گیری گلوله برفی است با این تفاوت که نمونه‌گیری شبکه‌ای صرفاً برای انتخاب نمونه از بین متخصصان یک حوزه مطالعاتی به کار گرفته می‌شود.

اشباع داده‌ها حاصل گردید. در پژوهش حاضر از ابزار مصاحبه نیمه ساختاریافته^۱ به منظور گردآوری داده‌ها استفاده شده و در ابتدا از مشارکت‌کنندگان این سؤال باز پاسخ مطرح شد که «سازوکارهای توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی چیست؟» و در ادامه بر مبنای پاسخ‌های ارائه‌شده سؤالات بعدی پرسیده شد. برای بررسی اعتبار داده‌ها اقداماتی صورت گرفت که عبارت‌اند از: ۱. بخشی از یافته‌ها و مقوله‌های نهایی شناسایی شده در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت تا برداشت و تحلیل محققان را بررسی نمایند؛ ۲. تحلیل داده‌ها و نتایج آن در اختیار دو تن از متخصصان قرار گرفت تا نظر تخصصی خود را در خصوص تحلیل داده‌ها و نتایج بیان کنند؛ ۳. جهت کسب اطمینان از کدگذاری‌ها، مقولات تشکیل‌دهنده و نام‌گذاری‌ها توسط پژوهشگر اول به وسیله پژوهشگر دوم مورد بازبینی قرار گرفت که پایایی بین دو کدگذار برابر ۰/۸۱ به دست آمد که پایایی قابل قبولی است و ۴. به منظور افزایش قابلیت تأیید یافته‌ها از مصاحبه‌ها یادداشت‌برداری شد. در ادامه برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل داده‌بنیاد استفاده شد و از آنجا که هدف این پژوهش طراحی مدل و نظریه‌پردازی نبوده لذا فقط از کدگذاری باز^۲ و کدگذاری محوری^۳ برای استخراج دسته‌های مفهومی و گزاره‌های مقوله‌ای استفاده شده است.

در مرحله کمی، جامعه آماری پژوهش حاضر، شامل اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های دولتی شهر تهران بود و با استفاده از فرمول کوکران حجم نمونه برابر با ۳۵۴ نفر انتخاب شد که بعد از پخش پرسشنامه‌ها تعداد ۳۰۱ مورد برگشت داده شد (نرخ بازگشت ۰/۸۵)، همچنین برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای استفاده شد. به این صورت که پس از محاسبه تعداد نمونه لازم، استان تهران به سه خوشه جغرافیایی (شرقی، غربی، مرکزی) طبقه‌بندی شد و در هر خوشه یک دانشگاه انتخاب و پس از آن به ترتیب در هر یک از دانشگاه‌های انتخاب‌شده به صورت تصادفی ابزار پژوهش میان اعضای هیئت علمی توزیع و گردآوری شد. ابزار پژوهش، پرسشنامه استخراجی مبتنی بر مصاحبه‌ها و اسناد پژوهشی بود که روایی صوری آن توسط خبرگان دانشگاهی تأیید شد و پایایی آن با استفاده از ضریب آلفای کرانباخ برابر با ۰/۸۹۶ به دست آمد. روش تحلیل داده‌ها مدل یابی معادلات ساختاری بوده و از رویکرد حداقل مربعات جزئی (PLS) و نرم‌افزار Smart-PLS3 جهت انجام تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم و اعتباریابی سازوکارهای

1. Semi- Structured
2. Open Coding
3. Axial Coding

توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی کشور استفاده شده است. دلیل انتخاب این رویکرد آن است که برخلاف رویکرد مبتنی بر کوواریانس، وابستگی کمتری به حجم نمونه، سطح سنجش متغیرها و نرمال بودن داده‌های توزیع شده دارد.

یافته‌های پژوهش

سازوکارهای توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی کشور چیست؟

جهت تحلیل داده‌های کیفی از روش کدگذاری باز و محوری به این ترتیب استفاده شد که داده‌های کیفی توسط پژوهشگر بارها و بارها مرور شد و پس از آشنایی و تسلط به داده‌های کیفی، محقق آنها را سازمان‌دهی نموده و به کدگذاری متون سازمان‌دهی شده پرداخت. واحد اصلی تحلیل برای کدگذاری، مفاهیم بودند و هنگام تجزیه و تحلیل داده‌ها، مفاهیم از طریق عنوان‌گذاری توسط محقق، به‌طور مستقیم از رونوشت مصاحبه شرکت‌کنندگان و با توجه به موارد مشترک کاربرد آنها ایجاد شدند. در فرایند انجام کدگذاری ابتدا با تفکیک متن مصاحبه به عناصر دارای پیام در داخل خطوط یا پاراگراف‌ها تلاش شد تا کدهای باز استخراج شوند و در مرحله بعدی آن مفاهیم در قالب مقوله‌های بزرگ‌تری قرار گرفتند. بعد از این مرحله سعی شد که مقولات نیز در قالب دسته‌های بزرگ مفهومی طبقه‌بندی شوند و کدگذاری هنگامی متوقف شد که یک طبقه‌بندی معنادار پس از بررسی چندباره رونوشت مصاحبه‌ها به‌دست آمد و بعد از هر مرحله طبقه‌بندی و بررسی داده‌ها مفاهیم تکراری حذف و مفاهیم مشابه در هم ادغام شدند (جدول ۲)

جدول ۲: گزاره‌های مقوله‌ای استخراج‌شده از مصاحبه‌ها

مقوله‌های اصلی	دسته‌های مفهومی
همکاری‌های علمی بین‌المللی	تأسیس مراکز منطقه‌ای بین‌المللی پروژه‌های تحقیقاتی مشترک بین‌المللی موافقت‌نامه‌های پژوهشی بین‌المللی پروژه‌های کمک‌های توسعه بین‌المللی دریافت کمک‌هزینه‌های تحقیقاتی بین‌المللی
فعالیت‌های فوق‌برنامه بین‌المللی	بازدید از سخنرانی‌های دانشمندان و اساتید بین‌المللی مشارکت جامعه‌محور با سازمان‌های مردم‌بنیان بین‌المللی توسعه انجمن‌های علمی بین‌المللی برگزاری سالانه کنفرانس‌ها، جشنواره‌ها و سمینارهای بین‌المللی

دسته‌های مفهومی	مقوله‌های اصلی
	<p>راهبردهای سازمانی</p> <p>تعهد مدیران دانشگاهی به بین‌المللی‌سازی مشارکت نیروی انسانی (اعضای هیئت علمی / کارکنان) در فرایند بین‌المللی‌سازی رسمیت یافتن ابعاد بین‌المللی در رسالت و مأموریت دانشگاه‌ها ساختار سازمانی مسئول و پاسخگو برای بین‌المللی‌سازی دائر کردن دفتر امور دانشجویی بین‌المللی در دانشگاه‌ها برنامه‌ریزی راهبردی دانشگاه برای بین‌المللی‌سازی داشتن راهبردهای سازمانی برای جذب دانشجویان خارجی تسهیل سازوکارهای سازمانی برای جذب شرکای تحقیقاتی بین‌المللی</p>
	<p>راهبردهای حمایتی</p> <p>داشتن واحدهای مشاوره‌ای برای دانشجویان خارجی بورسیه‌های تحصیلی (دانشجویان و اساتید خارجی) فرصت‌های مطالعاتی (دانشجویان و اساتید داخلی) معافیت‌های شهریه برای دانشجویان خارجی برتر امکانات اقامتی برای اساتید و دانشجویان خارجی حمایت مادی و معنوی از پژوهشگران و دانشجویان داخلی موفق در عرصه بین‌المللی حمایت از مقالات و کارهای پژوهشی چاپ‌شده بین‌المللی</p>
	<p>توسعه منابع انسانی</p> <p>کارآموزی نیروی انسانی (اعضای هیئت علمی / کارکنان) بر مبنای معیارهای بین‌المللی طراحی نظام جامع آموزش بین‌المللی استخدام نیروی انسانی (اعضای هیئت علمی / کارکنان) با صلاحیت‌های بین‌المللی غنی‌سازی شغلی نیروی انسانی با برگزاری تورهای علمی بین‌المللی توسعه حرفه‌ای نیروی انسانی (اعضای هیئت علمی / کارکنان) در حوزه‌های بین‌المللی برنامه‌ریزی برای توسعه صلاحیت‌های بین‌المللی فارغ‌التحصیلان</p>
	<p>بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی</p> <p>گسترش مطالعه زبان‌های خارجی (به‌ویژه انگلیسی) طراحی سازوکارهای تدریس/یادگیری بین‌المللی گسترش رشته‌هایی با ویژگی‌های بین‌المللی طراحی برنامه‌های درسی پایه مشترک تشکیل کمیته‌های بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی در دانشکده‌ها استانداردسازی فرایند بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی دانشگاه</p>
	<p>شرایط زمینه‌ای</p> <p>جهت‌گیری دانشگاه (آموزش محور بودن / پژوهش محور بودن) قدمت و پیشینه دانشگاه در بین‌المللی‌سازی رسالت اصلی دانشگاه (نخبه‌پروری یا جامع شدن) فرهنگ اجتماعی غالب بر دانشگاه و کشور فرهنگ سیاسی غالب بر دانشگاه و کشور ساختار اداری حاکم (متمرکز بودن / غیرمتمرکز بودن)</p>
	<p>نظارت و ارزیابی</p> <p>بازبینی کیفیت بین‌المللی دانشگاه سنجش عملکرد کارکنان بین‌المللی نظارت بر عملکرد استخدام کارکنان بین‌المللی بازبینی سالانه از فعالیت‌های بین‌المللی داخلی دانشگاه ارزیابی و بازبینی رشته‌های بین‌المللی ارزیابی و بازبینی برنامه‌های درسی بین‌المللی شده</p>

مقوله‌های اصلی	دسته‌های مفهومی
فرصت‌های بین‌المللی	گسترش پردیس‌های بین‌المللی گسترش برنامه‌های خواهرخواندگی (توئینگ) گسترش برنامه‌های نمایندگی (فرانچایز) گسترش آموزش‌های مجازی بین‌المللی گسترش برنامه‌های دو مدرک‌گرایی بین‌المللی توسعه دانشگاه‌های اشتراکی شبکه‌سازی بین‌المللی برندسازی و منزلت‌سازی دانشگاه‌ها گسترش قطب‌های بین‌المللی

در ادامه به توضیح و تشریح سازوکارهای به‌دست آمده از مصاحبه‌ها پرداخته می‌شود.

۱۶۷

همکاری‌های علمی بین‌المللی^۱

این عامل بر فعالیت‌های علمی که دانشگاه با سایر مؤسسات آموزش عالی خارجی دارد، اشاره دارد و تأکیدش بر ارتباطات علمی مستمر با مراکز علمی معتبر است. این مقوله دارای دسته‌های مفهومی تأسیس مراکز منطقه‌ای بین‌المللی، پروژه‌های تحقیقاتی مشترک بین‌المللی، موافقت‌نامه‌های پژوهشی بین‌المللی، پروژه‌های کمک‌های توسعه بین‌المللی و دریافت کمک‌هزینه‌های تحقیقاتی بین‌المللی بود. در این زمینه مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید: «تا زمانی که با دانشگاه‌های خارجی بده بستان علمی نداشته باشیم و با آنها تفاهم‌نامه‌های علمی امضا نکنیم به‌سختی می‌توان به بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها امیدوار باشیم. البته باید توجه داشته باشیم که در این زمینه وزارت امور خارجه خیلی می‌تونه کمک کنه مثلاً در سفرهای وزیر تعدادی از مدیران دانشگاهی را با خودشون ببرند تا اونجا رایزنی‌هایی صورت بگیره».

در این زمینه سازمان همکاری اقتصادی و توسعه (۲۰۱۶) بیان می‌کند که اتحادیه اروپا به‌شدت بر منطقه‌گرایی و همکاری علمی بین‌المللی تأکید دارد. موداریکوتا و کاشکین بایوا (۲۰۱۴) بیان کردند که توسعه پروژه‌های تحقیقاتی بین‌المللی و توسعه مبادلات علمی بین‌المللی از مهم‌ترین راهبردهای دانشگاه‌های قزاقستان برای بین‌المللی‌سازی آموزش عالی است. فوهو و همکاران (۲۰۱۵) بیان می‌کنند که ارتباطات علمی بین‌المللی و همکاری چندجانبه با دانشگاه‌های دیگر بر بین‌المللی‌سازی آموزش عالی تأثیرات مثبتی دارد.

فعالیت‌های فوق‌برنامه بین‌المللی^۱

این عامل بر سازوکارهایی تأکید دارد که در برنامه‌های رسمی دانشگاه تعریف نشده و مبتنی بر طرح‌ها و برنامه‌هایی است که هدفش پر کردن اوقات فراغت دانشجویان و اساتید، آشنا کردن آنها با فرهنگ‌های مختلف و برخورد مناسب با آنها است. این مقوله دارای دسته‌های مفهومی بازدید از سخنرانی‌های دانشمندان و اساتید بین‌المللی، مشارکت جامعه‌محور با سازمان‌های مردم‌بنیان بین‌المللی، توسعه انجمن‌های علمی بین‌المللی، برگزاری سالانه کنفرانس‌ها، جشنواره‌ها و سمینارهای بین‌المللی بود. در این زمینه مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«واسه اینکه دانشگاهی در قد و قواره بین‌المللی داشته باشیم باید اساتید مطرح بین‌المللی را به مناسبت‌های مختلف مثل برگزاری همایش‌های علمی به دانشگاه دعوت کنیم تا بتوانیم کانال‌های ارتباطی خوبی با این اساتید برقرار کنیم و نباید از هزینه کردن در این زمینه ترس داشته باشیم، چون منافع بلندمدتی برای دانشگاه داره».

در این زمینه قریشی و همکاران (۲۰۱۴) بیان داشتند که برای بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌های پاکستان نیاز است که فعالیت‌های بین فرهنگی و فعالیت‌های فوق‌برنامه مورد توجه قرار گیرد. ادنلیا و زاوسکی - راجتر (۲۰۱۵) بیان کردند گسترش گروه‌های تحقیقاتی بین‌المللی، افزایش نشریات بین‌المللی و بازدید از کنفرانس‌های بین‌المللی به توسعه افق‌های بین‌المللی اعضای هیئت علمی و دانشجویان کمک می‌کند. پوار^۲ (۲۰۱۶) بیان کرده که فعالیت‌های فوق‌برنامه بین‌المللی از راهبردهای آموزش عالی هندوستان برای بین‌المللی‌سازی آموزش عالی است.

راهبردهای سازمانی^۳

این عامل بر سازوکارهایی اشاره دارد که به کمک آنها بین‌المللی‌سازی در دانشگاه نهادینه می‌شود و تأکیدش بر ساختارهای سازمانی است که بین‌المللی‌سازی آموزش عالی در آن به رسمیت شناخته شود و بر مبنای آن فعالیت‌های دانشگاه تدوین می‌شود. این مقوله دارای دسته‌های مفهومی تعهد مدیران دانشگاهی به بین‌المللی‌سازی، مشارکت نیروی انسانی (اعضای هیئت علمی/ کارکنان) در فرایند بین‌المللی‌سازی، رسمیت یافتن ابعاد

1. International Extracurricular Activities
2. Pawar
3. Organizational Strategies

بین‌المللی در رسالت و مأموریت دانشگاه‌ها، ساختار سازمانی مسئول و پاسخگو برای بین‌المللی‌سازی، دائر کردن دفتر امور دانشجویی بین‌المللی در دانشگاه‌ها، برنامه‌ریزی راهبردی دانشگاه برای بین‌المللی‌سازی، داشتن راهبردهای سازمانی برای جذب دانشجویان خارجی، تسهیل سازوکارهای سازمانی برای جذب شرکای تحقیقاتی بین‌المللی بود. در این زمینه مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«چطور می‌تونیم دانشگاه بین‌المللی داشته باشیم وقتی که نه رئیس، نه معاون و نه مدیر اعتقادی به بین‌المللی‌سازی ندارند و یا اصلاً چیز زیادی درباره این موضوع نمی‌دانند. ببینید زمانی می‌تونیم دانشگاه بین‌المللی داشته باشیم که چارت سازمانی بین‌المللی داشته باشیم، نیروی انسانی با صلاحیت‌های بین‌المللی داشته باشیم، افق‌های دانشگاهی بین‌المللی باشد و...».

در این زمینه الینگبو (۱۹۹۸) خاطر نشان کرده که مدیریت دانشگاه، مشارکت اعضای هیئت علمی و ساختار سازمانی مسئول برای بین‌المللی‌سازی دانشگاه بسیار مهم است. نایت (۲۰۱۴) بیان داشته که توجه به بین‌المللی‌سازی در رسالت‌ها و مأموریت‌های دانشگاه از عوامل مهم در فرایند بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها است. موداریکوتا و کاشکین بایوا (۲۰۱۴) بیان داشتند که یکی از مهم‌ترین راهبردهای دانشگاه‌های فزاینده برای بین‌المللی‌سازی به رسمیت شناختن ابعاد بین‌المللی در ساختار سازمانی دانشگاه است. راهبردهای حمایتی^۱

این عامل به مسائل و فعالیت‌های بین‌المللی مرتبط با دانشجویان و اساتید مربوط می‌شود و شامل دیدگاه‌هایی درباره خدمات ویژه‌ای است که در حمایت از بین‌المللی‌سازی به اساتید و دانشجویان داخلی و خارجی ارائه می‌شود. این مقوله دارای دسته‌های مفهومی داشتن واحدهای مشاوره‌ای برای دانشجویی دانشجویان خارجی، بورسیه‌های تحصیلی (دانشجویان و اساتید خارجی)، فرصت‌های مطالعاتی (دانشجویان و اساتید داخلی)، معافیت‌های شهریه برای دانشجویان خارجی برتر، امکانات اقامتی برای اساتید و دانشجویان خارجی، حمایت مادی و معنوی از پژوهشگران و دانشجویان داخلی موفق در عرصه بین‌المللی، حمایت از مقالات و کارهای پژوهشی چاپ‌شده بین‌المللی بود. در این زمینه مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«ما برای اینکه دانشگاهمون بین‌المللی باشه باید بریم دانشگاه‌های بین‌المللی مطرح

را از نزدیک بینم و باید در این زمینه فرصت‌های مطالعاتی تعریف بشه و اساتیدی برای این کار به خارج از کشور بروند یا حتی دانشجویان مستعدی را برای تحصیل در این زمینه بورسیه کنیم».

در این زمینه بوند^۱ (۲۰۰۳) از راهبردهایی همچون فرصت‌های مطالعاتی، تشویق‌های مادی و معنوی اعضای هیئت علمی به‌عنوان فعالیت‌های فوق برنامه دانشگاه‌های بین‌المللی نام برده است. گرین و سیایا (۲۰۰۵) دریافتند که دانشگاه‌هایی که در بین‌المللی‌سازی فعال و شاخص‌اند سیاست‌ها و خط‌مشی‌هایی دارند که دانشجویان را قادر می‌سازد بدون تأخیر بعد از فارغ‌التحصیلی در خارج از کشور به فرصت‌های مطالعاتی مبادرت نمایند. نایت (۲۰۱۴) بیان می‌کند که بین‌المللی‌سازی آموزش عالی نفوذ در کارکردهای سه‌گانه دانشگاه یعنی آموزش، پژوهش و خدمات است و دانشگاه‌ها برای اینکه بین‌المللی شوند لازم است آموزشی بین‌المللی، خدماتی در سطح جهانی و پژوهش‌هایی درباره مسائل و چالش‌های روز جهانی انجام دهند.

توسعه منابع انسانی^۲

این عامل بر آموزش و بهسازی نیروی انسانی دانشگاه در جهت آماده‌سازی آنها (اعضای هیئت علمی و کارکنان اداری) برای بین‌المللی‌سازی اشاره دارد و تأکیدش بر آموزش ضمن خدمت نیروی انسانی برای مواجهه با دانشجویان و اساتید بین‌المللی است. این مقوله دارای دسته‌های مفهومی کارآموزی نیروی انسانی (اعضای هیئت علمی / کارکنان) بر مبنای معیارهای بین‌المللی، طراحی نظام جامع آموزش بین‌المللی، استخدام نیروی انسانی (اعضای هیئت علمی / کارکنان) با صلاحیت‌های بین‌المللی، غنی‌سازی شغلی نیروی انسانی با برگزاری تورهای علمی بین‌المللی، توسعه حرفه‌ای نیروی انسانی (اعضای هیئت علمی / کارکنان) در حوزه‌های بین‌المللی، برنامه‌ریزی برای توسعه صلاحیت‌های بین‌المللی فارغ‌التحصیلان بود. در این زمینه مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«هر پدیده جدیدی که وارد فضای دانشگاهی می‌شود لازم است که درباره آن آموزش‌هایی داده شود و بین‌المللی‌سازی هم از این قاعده مستثنا نیست پس باید کارآموزی کارکنان را در زمینه بین‌المللی‌سازی جدی بگیریم و اونارو با این

1. Bond

2. Human Recourse Development

پدیده آشنا کنیم، همچنین وقتی بنامون بر این شد که دانشگاه بین‌المللی ایجاد کنیم، باید یا کارکنانی با صلاحیت‌های بین‌المللی مثلاً تسلط به یکی از زبان‌های زنده دنیا استخدام کنیم یا با آموزش‌های ضمن خدمت کارکنانمون را به سطح بین‌المللی برسونیم».

در این زمینه نلسون (۲۰۰۳) بیان کرد که مدیریت اثربخش منابع انسانی از شاخص‌های دانشگاه بین‌المللی است. گرین و همکاران (۲۰۰۸) بیان داشتند که سطوح بالای بین‌المللی‌سازی زمانی اتفاق می‌افتد که دانشگاه، منابع انسانی بین‌المللی کافی داشته باشد. نایت (۲۰۱۴) توسعه ظرفیت‌ها و استعداد‌های کارکنان را در بین‌المللی‌سازی دانشگاه مؤثر می‌داند.

بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی^۱

این عامل بر سازوکارهایی اشاره دارد که با استفاده از آنها می‌توان به برنامه‌های درسی دانشگاهی وجهه بین‌المللی داد و تأکیدش بر گنجاندن مطالبی است که به دانشجویان در کسب صلاحیت‌های بین‌المللی کمک نماید. این مقوله دارای دسته‌های مفهومی گسترش مطالعه زبان‌های خارجی (به‌ویژه انگلیسی)، طراحی سازوکارهای تدریس/یادگیری بین‌المللی، گسترش رشته‌هایی با ویژگی‌های بین‌المللی، طراحی برنامه‌های درسی پایه مشترک، تشکیل کمیته‌های بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی در دانشکده‌ها، استانداردهای فرایند بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی دانشگاه بود. در این زمینه مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«وقتی ما خواهیم به سمت بین‌المللی‌سازی پیش برویم باید برنامه‌های درسی مون، روش‌های تدریس مون و رشته‌های تحصیلی مون را به سمت استانداردهای بین‌المللی سوق دهیم و بهتره روی رشته‌هایی مثل رشته‌های فنی مهندسی، پزشکی یا فناوری‌های اطلاعات تمرکز کنیم که بهتر بتونیم بین‌المللی شویم».

در این زمینه واندروند^۲ (۱۹۹۶) بیان می‌کند که دانشگاه‌های مطرح بین‌المللی همچون دانشگاه‌های گریفیث، کنسا، موناش، آدلاید، آلبرتا و مینه‌سوتا رشته‌ها و برنامه‌های درسی خود را تا حد زیادی بین‌المللی نموده‌اند تا دانشجویان را به‌عنوان شهروندان جهانی آماده نمایند. نایت (۲۰۱۴) برنامه درسی بین‌المللی را مهم‌ترین عنصر بین‌المللی‌سازی آموزش

1. The Internationalization of Curriculum
2. Van Der Wende

عالی می‌داند. خلیدا و همکاران (۲۰۱۷) بیان می‌کنند که دوره‌های تحصیلی بین‌المللی از عوامل مؤثر در بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌های پاکستان است.

شرایط زمینه‌ای^۱

این عامل بر تاریخ، قدمت، جهت‌گیری و رسالت دانشگاه برای بین‌المللی‌سازی اشاره دارد و تأکیدش بر این مسئله است که دانشگاه‌های بزرگ و قدیمی امکان بهتری برای بین‌المللی‌سازی دارند. این مقوله دارای دسته‌های مفهومی جهت‌گیری دانشگاه (آموزش محور بودن / پژوهش محور بودن)، قدمت و پیشینه دانشگاه در بین‌المللی‌سازی، رسالت اصلی دانشگاه (نخبه‌پروری یا جامع شدن)، فرهنگ اجتماعی غالب بر دانشگاه و کشور، فرهنگ سیاسی غالب بر دانشگاه و کشور، ساختار اداری حاکم (متمرکز بودن / غیرمتمرکز بودن) بود. در این زمینه مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«خوب! فک کنید ما کارکنان بین‌المللی استخدام کردیم، دوره‌های بین‌المللی را توسعه دادیم، تبادلات علمی بین‌المللی داشتیم، پردیس‌های بین‌المللی احداث کردیم، آیا اینا کافیه؟ به نظر من نه اینا کفایت نمی‌کنه و عوامل مهمی دیگری مثل بافت فرهنگی جامعه، نوع نگاه سیاسی و امنیتی دولت‌ها به بین‌المللی‌سازی وجود داره یا حتی در خود دانشگاه اینکه آموزش محوره یا پژوهش محور؟ نخبه‌پروره یا هدفش جامع شده؟ آیا پیشینه‌ای در زمینه بین‌المللی‌سازی داره یا نه؟ اینا عوامل مهمیه که باید در بین‌المللی‌سازی دانشگاه مورد توجه باشه».

در این زمینه کلیفورد (۲۰۰۹) بیان می‌کند که بین‌المللی‌سازی به سوابق، پیشینه و ماهیت رشته‌های دانشگاهی مرتبط است. به نظر واتابه^۲ (۲۰۱۰) برای سنجش میزان بین‌المللی‌سازی دانشگاه باید عواملی همچون قدمت دانشگاه، نخبه‌گرایی دانشگاه و جامعیت دانشگاه را مورد توجه قرار داد. از نظر سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (۲۰۱۶) شهرت علمی دانشگاه‌ها و نزدیکی جغرافیایی از عوامل تأثیرگذار در بین‌المللی‌سازی آموزش عالی است.

فرصت‌های بین‌المللی^۳

این عامل مبتنی بر فرصت‌هایی است که دانشگاه برای بین‌المللی‌سازی باید آنها را مورد توجه قرار دهد و تأکیدش بر تکنیک‌های جایجایی برنامه‌ها (خواهرخواندگی، نمایندگی،

1. Contextual Conditions
2. Watabe
3. International Opportunities

اعتبارسنجی و...) و روش‌های ارائه آموزش عالی (پردیس دانشگاهی، دانشگاه مجازی، مرکز مطالعه و...) به فراسوی مرزهای ملی است. این مقوله دارای دسته‌های مفهومی گسترش پردیس‌های بین‌المللی، گسترش برنامه‌های خواهرخواندگی (توئینگ)، گسترش برنامه‌های نمایندگی (فرانچایز)، گسترش آموزش‌های مجازی بین‌المللی، گسترش برنامه‌های دو مدرک‌گرایی بین‌المللی، توسعه دانشگاه‌های اشتراکی، شبکه‌سازی بین‌المللی، برندسازی و منزلت‌سازی دانشگاه‌ها، گسترش قطب‌های بین‌المللی بود. در این زمینه مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«خوب! امروزه دنیا با گذشته خیلی فرق کرده، چراکه فاصله‌ها کم شده و به راحتی دانشجو و استاد می‌توانند از فاصله‌های دور با هم در ارتباط باشند، این به فرصتهای که دانشگاه‌های ما می‌تونن به سمت بین‌المللی‌سازی مجازی روی بیارند یا شعب خارج از کشور احداث یا پردیس‌های داخلی با هدف جذب دانشجو خارجی تأسیس کنند. این فرصت‌های بین‌المللی‌سازی که دانشگاه‌های ما نباید به راحتی کنار آنها رد بشن».

در این زمینه نایت (۲۰۱۴) بیان می‌کند که قطر و امارات متحده از جمله کشورهایی هستند که درصدد دستیابی به فرصت‌های بین‌المللی‌اند و در کمتر از ۱۵ سال گذشته، پذیرای بیش از ده‌ها موسسه آموزشی خارجی، سازمان‌های معتبر پژوهشی و علمی بوده‌اند. قریشی و همکاران (۲۰۱۴) ایجاد شعب خارج از کشور، شبکه‌سازی بین‌المللی، موافقت‌نامه‌های بین‌المللی و... را از ویژگی‌های دانشگاه بین‌المللی بیان می‌کنند. پوار (۲۰۱۶) بیان می‌کند که پردیس‌های بین‌المللی، دانشگاه‌های مجازی بین‌المللی، قطب‌های آموزشی بین‌المللی و مراکز مطالعه منطقه‌ای از راهکارهای گسترش بین‌المللی‌سازی آموزش عالی است.

نظارت و ارزیابی^۱

این عامل بر ارزشیابی و سنجش فعالیت‌های بین‌المللی دانشگاه اشاره دارد و تأکیدش بر نظارت بر طرح‌ها و برنامه‌های بین‌المللی دانشگاه در جهت دریافت بازخورد و اصلاح برنامه‌ها است. این مقوله دارای دسته‌های مفهومی بازبینی کیفیت بین‌المللی دانشگاه، سنجش عملکرد کارکنان بین‌المللی، نظارت بر عملکرد استخدام کارکنان بین‌المللی، بازبینی سالانه فعالیت‌های بین‌المللی داخلی دانشگاه، ارزیابی و بازبینی رشته‌های

بین‌المللی، ارزیابی و بازبینی برنامه‌های درسی بین‌المللی شده بود. در این زمینه مصاحبه‌شونده‌ای می‌گوید:

«ببینید، هر فعالیت سازمانی نیاز به نظارت و بازبینی دارد، حالا وقتی ما گام در راه بین‌المللی‌سازی می‌گذاریم، باید کل این فرایند را مورد بازبینی و پایش قرار دهیم تا از نقاط ضعف و قوت آن آگاهی پیدا کنیم و از بازخوردها برای بهتر شدن فرایند بین‌المللی دانشگاه استفاده کنیم».

در این زمینه نایت و دی‌ویت (۱۹۹۵) بین‌المللی‌سازی دانشگاه‌ها را، چرخه مداوم آگاهی، تعهد، برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و تقویت می‌دانند. به نظر رادزکی (۲۰۰۰) نظارت و ارزیابی فرایند بین‌المللی‌سازی این امکان را فراهم می‌آورد تا نقاط قوت و ضعف دانشگاه بین‌المللی شناسایی و اصلاح شود. از نظر واتابه (۲۰۱۰) دانشگاه‌هایی که قصد بین‌المللی‌سازی دارند باید بر این فرایند نظارت داشته باشند و به‌صورت سالانه آن را ارزیابی نمایند.

اعتبار سازوکارهای شناسایی شده به چه میزان است؟

برای اعتبارسنجی مدل اندازه‌گیری سازوکارهای توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی کشور، از تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم استفاده شد، به این صورت که در مرتبه اول بارهای عاملی متغیرهای مشاهده‌پذیر روی متغیر مکنون مربوط به خود و در مرتبه دوم بارهای عاملی متغیرهای مکنون سطح اول روی متغیر مکنون سطح دوم مورد بررسی قرار گرفت.

تحلیل عاملی تأییدی مرتبه اول

تحلیل عاملی تأییدی، بار عاملی هر نشانگر روی سازه مربوط به خود را مورد بررسی قرار می‌دهد و میزان آن باید بالاتر از ۰/۷ باشد و مقدار T متناظر بالاتر از ۱/۹۶ برای هر بار عاملی در سطح ۰/۰۵ معنادار است و در این صورت این نشانگر از دقت لازم برای اندازه‌گیری آن سازه مکنون برخوردار است. همان‌طور که در جدول ذیل مشخص است تمامی گویه‌ها دارای بار عاملی مناسبی (بالاتر از ۰/۷) بر متغیر مکنون مربوط به خود هستند و این بارهای عاملی در سطح ۰/۰۵ معنادارند و مقدار T متناظر با هر بار عاملی از مقدار بحرانی آن (۱/۹۶) بیشتر است در نتیجه، می‌توان گفت این نشانگرها از دقت لازم برای اندازه‌گیری سازه‌های مربوط به خود برخوردار بوده، مورد تأییدند (جدول ۳)

جدول ۳: نتایج تحلیل عاملی مرتبه اول

سطح معناداری	آماره T	بار عاملی	سازه
۰/۰۵	۴۲/۷۵	۰/۸۷۸	همکاری‌های علمی بین‌المللی
۰/۰۵	۴۱/۴۳	۰/۸۶۵	
۰/۰۵	۳۴/۴۹	۰/۹۱۳	
۰/۰۵	۳۷/۵۷	۰/۹۲۳	
۰/۰۵	۲۳/۴۴	۰/۸۵۴	
۰/۰۵	۴۵/۷۸	۰/۸۶۴	فعالیت‌های فوق‌برنامه بین‌المللی
۰/۰۵	۳۶/۵۶	۰/۸۹۰	
۰/۰۵	۴۹/۵۶	۰/۸۸۵	
۰/۰۵	۴۸/۵۱	۰/۸۳۴	
۰/۰۵	۵۶/۴۴	۰/۸۴۱	راهبردهای سازمانی
۰/۰۵	۳۱/۴۵	۰/۹۳۱	
۰/۰۵	۴۶/۸۹	۰/۸۷۰	
۰/۰۵	۳۹/۲۱	۰/۸۸۳	
۰/۰۵	۴۷/۲۹	۰/۹۱۲	
۰/۰۵	۵۶/۲۲	۰/۹۴۳	
۰/۰۵	۳۴/۸۹	۰/۸۹۴	
۰/۰۵	۵۶/۴۵	۰/۸۷۱	
۰/۰۵	۴۵/۳۴	۰/۸۸۲	راهبردهای حمایتی
۰/۰۵	۳۲/۴۹	۰/۸۳۴	
۰/۰۵	۵۱/۴۰	۰/۸۵۴	
۰/۰۵	۴۱/۳۳	۰/۸۵۹	
۰/۰۵	۳۵/۴۱	۰/۸۶۹	
۰/۰۵	۴۵/۷۸	۰/۸۹۱	
۰/۰۵	۴۲/۷۱	۰/۸۹۳	
۰/۰۵	۴۰/۹۰	۰/۸۸۷	توسعه منابع انسانی
۰/۰۵	۴۱/۴۲	۰/۸۹۴	
۰/۰۵	۵۲/۴۸	۰/۸۹۶	

۰/۰۵	۴۹/۳۴	۰/۸۹۹	توسعه منابع انسانی
۰/۰۵	۴۷/۵۰	۰/۹۱۸	
۰/۰۵	۳۴/۴۶	۰/۹۱۷	
۰/۰۵	۳۷/۴۰	۰/۸۶۹	بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی
۰/۰۵	۴۱/۴۸	۰/۸۶۸	
۰/۰۵	۴۵/۴۹	۰/۹۰۲	
۰/۰۵	۳۷/۴۷	۰/۹۱۲	
۰/۰۵	۴۴/۴۳	۰/۸۸۳	
۰/۰۵	۴۶/۴۰	۰/۸۳۴	
۰/۰۵	۳۹/۴۱	۰/۸۶۵	شرایط زمینه‌ای
۰/۰۵	۴۰/۴۱	۰/۷۹۰	
۰/۰۵	۳۹/۵۶	۰/۸۰۱	
۰/۰۵	۳۸/۵۷	۰/۸۸۴	
۰/۰۵	۴۳/۴۷	۰/۹۱۸	
۰/۰۵	۴۲/۸۹	۰/۸۹۶	
۰/۰۵	۴۱/۳۴	۰/۷۸۹	فرصت‌های بین‌المللی
۰/۰۵	۴۲/۳۸	۰/۷۸۳	
۰/۰۵	۳۸/۴۹	۰/۸۱۲	
۰/۰۵	۴۲/۴۹	۰/۸۴۷	
۰/۰۵	۳۹/۷۶	۰/۹۱۲	
۰/۰۵	۳۹/۶۷	۰/۹۰۱	
۰/۰۵	۴۳/۶۸	۰/۸۷۳	
۰/۰۵	۴۰/۹۸	۰/۸۸۲	
۰/۰۵	۴۳/۸۶	۰/۷۸۹	نظارت و ارزیابی
۰/۰۵	۳۸/۴۰	۰/۸۷۴	
۰/۰۵	۴۱/۷۸	۰/۸۳۷	
۰/۰۵	۴۳/۷۶	۰/۸۵۶	
۰/۰۵	۵۱/۶۶	۰/۸۳۲	
۰/۰۵	۴۷/۵۶	۰/۸۶۷	
۰/۰۵	۴۲/۷۰	۰/۸۹۳	

تحلیل عاملی تأییدی مرتبه دوم

در مدل عاملی مرتبه دوم، متغیرهای مشاهده‌شده خود تحت تأثیر یک متغیر مکنون سطح بالاتر هستند و از آنجاکه در تحقیق حاضر، هر کدام از متغیرهای مکنون «همکاری‌های علمی بین‌المللی، فعالیت‌های فوق‌برنامه بین‌المللی، راهبردهای سازمانی، راهبردهای حمایتی، توسعه منابع انسانی، بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی، فرصت‌های بین‌المللی، نظارت و ارزیابی و شرایط زمینه‌ای» می‌توانند به‌عنوان سازوکارهای توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی کشور عمل نمایند، لذا تحلیل عاملی مرتبه دوم انجام شده است. همان‌طور که در جدول ذیل مشاهده می‌شود، مقادیر بار عاملی بالاتر از ۰/۷ است که نشان می‌دهد که این مقادیر در سطح ۰/۰۵ معنادارند و مقدار T متناظر با هر بار عاملی بیشتر از مقدار بحرانی آن (۱/۹۶) است، در نتیجه، می‌توان گفت این سازه‌ها از دقت لازم برای اندازه‌گیری سازوکارهای توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی کشور برخوردار بوده، مورد تأییدند. همچنین مقدار AVE برابر با ۰/۷۸۲ گزارش شده که از میزان ۰/۵ بیشتر بوده و در نتیجه روایی همگرایی مدل نیز تأیید می‌شود. همچنین میزان Q^2 استون گایسلر در همه متغیرها مثبت و بالاتر از مقدار ۰/۳۵ است که این خود نشان‌دهنده کیفیت مناسب مدل اندازه‌گیری است و مدل می‌تواند نشانگرهای متغیرهای مکنون درون‌زای انعکاسی را پیش‌بینی نماید. با توجه به آنچه گفته شده ۹ مقوله شناسایی شده در بخش کیفی می‌توانند به‌عنوان عوامل زیر بنایی توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی کشور به کار رفته و آن را پیش‌بینی نمایند (جدول ۴)

جدول ۴: نتایج تحلیل عاملی مرتبه دوم

سازه‌ها	بار عاملی	آماره T	سطح معناداری	Q^2
همکاری‌های علمی بین‌المللی	۰/۸۸۳	۴۸/۵۷	۰/۰۵	۰/۶۷۵
فعالیت‌های فوق‌برنامه بین‌المللی	۰/۸۹۱	۵۱/۸۹	۰/۰۵	۰/۶۸۳
راهبردهای سازمانی	۰/۸۷۳	۵۰/۹۸	۰/۰۵	۰/۶۵۱
راهبردهای حمایتی	۰/۸۸۹	۵۲/۷۸	۰/۰۵	۰/۶۷۹
توسعه منابع انسانی	۰/۸۷۶	۴۹/۷۴	۰/۰۵	۰/۶۵۵
بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی	۰/۸۶۹	۴۸/۶۷	۰/۰۵	۰/۵۹۱
فرصت‌های بین‌المللی	۰/۸۸۴	۴۶/۶۷	۰/۰۵	۰/۶۶۱

سازه‌ها	بار عاملی	آماره T	سطح معناداری	Q ²
نظارت و ارزیابی	۰/۸۹۴	۵۱/۹۱	۰/۰۵	۰/۶۹۴
شرایط زمینه‌ای	۰/۹۱۱	۴۹/۸۷	۰/۰۵	۰/۷۱۹
AVE	۰/۷۸۲			
ρ_c	۰/۹۳۴			
α	۰/۹۳۱			

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف واکاوی سازوکارهای توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی کشور صورت گرفته است. ابتدا در بخش کیفی و با استفاده از مصاحبه، سازوکارهای توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی کشور شناسایی شد و سپس در بخش کمی این سازوکارها مورد اعتباریابی قرار گرفت. لذا رویکرد پژوهش حاضر ترکیبی و از نوع اکتشافی است. یافته‌های پژوهش در بخش کیفی نشان داد که از نظر مصاحبه‌شوندگان می‌توان با استفاده از سازوکارهای همکاری‌های علمی بین‌المللی، فعالیت‌های فوق برنامه بین‌المللی، راهبردهای سازمانی، راهبردهای حمایتی، توسعه منابع انسانی، بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی، فرصت‌های بین‌المللی، نظارت و ارزیابی و فراهم بودن شرایط زمینه‌ای به توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی کشور کمک کرد، همچنین یافته‌های حاصل از بخش کمی مؤید یافته‌های کیفی بوده و نشانگر آن بود که سازوکارهای نه‌گانه شناسایی شده از اعتبار بالایی برخوردار است و می‌توانند به عنوان عوامل توسعه بین‌المللی‌سازی نظام آموزش عالی کشور در نظر گرفته شوند. بنابراین با توجه به نتایج پژوهش حاضر می‌توان توصیه نمود که مسئولان و متولیان نظام آموزش عالی توجه جامعی به این سازوکارها داشته باشند و تلاش نمایند تا پیشرفت‌های علمی دانشگاه‌ها همچنین فرهنگ غنی ایرانی/اسلامی را به مردمان سایر کشورها بشناسانند و آنها را برای تحصیل در دانشگاه‌های کشور ترغیب نمایند. همچنین با اینکه بین‌المللی‌سازی آموزش عالی رویکردی مثبت بوده و بر کیفیت بخش آموزش و تدریس، منزلت و شهرت دانشگاه، تأمین بودجه و اعتبارات مالی دانشگاه‌ها، تقویت تحقیقات و تولیدات علمی و... تأثیر گذار است، اما سیاست‌گذاران باید شرایط فرهنگی و اجتماعی جامعه را مدنظر داشته باشند و با توجه به این شرایط مبادرت به بین‌المللی‌سازی آموزش عالی نمایند. در پایان با توجه به نتایج به دست آمده

پیشنهادهای ذیل، برای توسعه بین‌المللی سازی آموزش عالی ارائه می‌شود:

همکاری علمی بین‌المللی

- دانشگاه‌ها توافق‌نامه‌های علمی و پژوهشی با دانشگاه‌های خارجی و مبتنی بر شرایط سیاسی و فرهنگی کشور انعقاد نمایند.
- دانشگاه‌ها به سمت جذب هزینه‌های تحقیقاتی بین‌المللی که برای برطرف نمودن چالش‌های جهانی وجود دارد، حرکت نمایند.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری به کمک دانشگاه‌های کشور به سمت تشکیل کنسرسیوم‌های علمی بین‌المللی منطقه‌ای حرکت نماید.

فعالیت‌های فوق برنامه بین‌المللی

- هم‌اندیشی‌های سالانه‌ای با حضور اساتید و دانشجویان بین‌المللی در راستای گسترش افق‌های بین‌المللی دانشگاه‌ها برگزار شود.
- سازمان‌های مردم‌بنیان برای فعالیت در دانشگاه‌ها ترغیب گردد و از ظرفیت‌های مثبت آنها در جهت بهبود شرایط دانشگاه استفاده گردد.
- انجمن‌های علمی کشور به تعامل و ارتباط با انجمن‌های علمی خارجی در جهت کسب علم و دانش روز ترغیب شوند.

راهبردهای سازمانی

- مدیران دانشگاهی متعهد به بین‌المللی سازی آموزش عالی در چارچوب نقشه علمی کشور و سند دانشگاه اسلامی باشند.
- کارکنان دانشگاه به‌ویژه اعضای هیئت علمی در فرایند بین‌المللی سازی درگیر شوند و از ظرفیت‌های آنها استفاده گردد.
- ساختار سازمانی مسئول و پاسخگو برای بین‌المللی سازی مؤسسات آموزش عالی ایجاد شود.
- طرح‌ها و برنامه‌های راهبردی بلندمدتی برای بین‌المللی سازی دانشگاه‌ها ایجاد گردد.
- سازوکارهای سازمانی برای جذب شرکای تحقیقاتی بین‌المللی تسهیل گردد.

راهبردهای حمایتی

- واحدهای مشاوره‌ای برای آشنایی دانشجویان خارجی با فرهنگ و آداب و رسوم مردم کشور ایجاد شود.
- برای دانشجویان داخلی و خارجی بورسیه‌های تحصیلی با هدف کسب علوم مختلف

- و آشنایی با فرهنگ‌های سایر ملل راه‌اندازی شود.
- برای اعضای هیئت علمی فرصت‌های مطالعاتی برای به‌روزرسانی علم و دانش آنها در دانشگاه‌های مطرح خارجی فراهم شود.
- امکانات اقامتی و رفاهی برای اساتید و دانشجویان خارجی برتر فراهم گردد.
- از دستاوردهای علمی و پژوهشی چاپ‌شده در مجلات بین‌المللی حمایت کافی صورت گیرد.

توسعه منابع انسانی

- آموزش‌های ضمن خدمت برای اعضای هیئت علمی و کارکنان اداری برگزار شود تا آنها با روش مواجهه مناسب با دانشجویان و اساتید خارجی آشنا شوند.
- دانشگاه‌هایی که بین‌المللی‌سازی را سرلوحه کار خود قرار داده‌اند، بهتر است نظام جامع آموزشی طراحی نمایند تا کارکنان دانشگاه با وظایف آموزشی بین‌المللی خود آشنا شوند.
- نیروهای انسانی که دارای شایستگی‌های بین‌المللی‌اند در دانشگاه‌ها جذب و استخدام شوند.
- سفرهای علمی بین‌المللی برای کارکنان و اعضای هیئت علمی با هدف غنی‌سازی شغلی کارکنان برگزار شود.

بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی

- برنامه درسی رشته‌هایی که ظرفیت بیشتری برای بین‌المللی‌سازی دارد همچون رشته‌های فنی و مهندسی و پزشکی مورد توجه قرار گیرد.
- دوره‌های تحصیلی کوتاه‌مدت یا بلندمدتی برای یادگیری زبان‌های خارجی در دانشگاه دائر شود.
- کارگروه‌هایی برای نظارت بر بین‌المللی‌سازی برنامه‌های درسی و تغییر برنامه‌های درسی مبتنی بر شرایط روز جهانی تشکیل شود.
- برنامه‌های درسی پایه مشترک^۱ برای رشته‌های تحصیلی دانشگاه طراحی گردد.

فرصت‌های بین‌المللی

۱. Core Curriculum: این نوع برنامه‌درسی با عرضه‌کردن شکل‌های مختلفی از دانش، مرزهای موضوعات درسی را نادیده می‌گیرد و مسائل مربوط به یک امر کلی فرهنگی یا اجتماعی را پایه فعالیت‌های تربیتی قرار می‌دهد و به‌منظور توجه عمیق‌تر بر روی فرهنگ‌های غیرغربی شکل گرفته است.

- دانشگاه‌های مادر، طرح‌ها و برنامه‌هایی برای گسترش پردیس‌های بین‌المللی با هدف جذب دانشجویان خارجی داشته باشند.
- دانشگاه‌های کشور به سمت گسترش برنامه‌های خواهرخواندگی، نمایندگی و آموزش مجازی با سایر دانشگاه‌های جهان حرکت کنند.
- دانشگاه‌های مادر، طرح‌ها و برنامه‌هایی برای تشکیل و گسترش قطب‌های علمی منطقه‌ای داشته باشند.

نظارت و ارزیابی

- عملکردهای سالانه دانشگاه‌ها در زمینه بین‌المللی‌سازی به صورت سالانه بررسی و بازبینی شود.
- کیفیت برنامه‌های درسی و دوره‌های تحصیلی بین‌المللی دانشگاه‌ها مورد نظارت و بازبینی قرار گیرد.
- بر استخدام کارکنان و اعضای هیئت علمی بین‌المللی نظارت وجود داشته باشد.

شرایط زمینه‌ای

- قدمت و پیشینه دانشگاه‌ها برای بین‌المللی‌سازی لحاظ شود، چراکه دانشگاه‌های قدیمی، ظرفیت‌های بیشتری برای بین‌المللی‌سازی دارند.
- جهت‌گیری دانشگاه از نظر آموزش محور یا پژوهش محور بودن لحاظ شود و بر آن اساس نسبت به بین‌المللی‌سازی اقدام شود.
- فرهنگ اجتماعی، سیاسی و ساختار اداری حاکم بر دانشگاه و کشور، در جریان بین‌المللی‌سازی دانشگاه مورد توجه قرار گیرد.

منابع

۱. آراسته، حمیدرضا. (۱۳۸۵). همکاری‌های بین‌المللی آموزش عالی در ایران و چگونگی بهبود آن. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. دوره ۱۲. شماره ۱.
۲. جاودانی، حمید. (۱۳۸۸). جهانی‌شدن و آموزش عالی، گسست میان نظریه تا کنش: راهبردهایی نوین برای توسعه آموزش عالی ایران. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. شماره ۵۳.
۳. حق دوست، علی‌اکبر؛ بهنام صادقی‌راد. محمودرضا دهقانی؛ طاهره اسلامی‌نژاد؛ هاجر شفیعیان؛ مهستی علیزاده و رقیه ارشاد سرابی. (۱۳۹۲). راهبردهای توسعه دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در راستای حضور فعال در عرصه بین‌الملل. فصلنامه گام‌های توسعه در آموزش پزشکی. سال دهم. شماره ۲.
۴. حکیم‌زاده، رضوان. (۱۳۸۹). جهانی‌شدن، بین‌المللی‌شدن آموزش عالی و برنامه‌های درسی میان‌رشته‌ای. فصلنامه مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی. دوره دوم. شماره ۴.
۵. خراسانی، اباصلت و حامد زمانی‌منش. (۱۳۹۱). راهبردهای مؤثر در بین‌المللی‌شدن دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران. فصلنامه راهبردهای آموزش در علوم پزشکی. دوره ۵. شماره ۳.
۶. فتحی‌واجارگاه، کورش؛ محبوبه عارفی و حامد زمانی‌منش. (۱۳۹۰). بررسی موانع پذیرش دانشجویان خارجی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی. فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی. شماره ۶۲.
۷. وحدت، محمدعلی و کرامت‌ا... زیاری. (۱۳۸۱). دانشگاه‌ها در فرایند جهانی‌شدن. مجموعه مقالات چهل و هفتمین نشست روسای دانشگاه‌ها و مراکز علمی و تحقیقاتی کشور. جلد اول. تهران: نشر سازمان سنجش.

8. Abue, P. (2002). *The U.S. Community College Model: SUNY System—Potentials for Adaptation to International Educational Communities*. New York, NY: The Institute for Community College Development.
9. Altbach, G. P. & J. Knight. (2007). The Internationalization of Higher Education: Motivations and Realities. *Journal of Studies in International Education*. Vol. 11. No. 3/4. Fall/Winter 2007 290-305.
10. American Council on Education. (2009). Internationalization Collaborative. Retrieved July 27, 2009, from [http://www.Acenet.Edu/am/Template.cfm?Section=cii Networks &Template=/CM/HtmlDisplay.cfm&contentid=L1068](http://www.Acenet.Edu/am/Template.cfm?Section=cii%20Networks&Template=/CM/HtmlDisplay.cfm&contentid=L1068).
11. Association of International Education Administrators. (1995). A Research Agenda for the Internationalization of Higher Education in the United States. Washington, DC: Author.
12. Association of Universities and Colleges of Canada. (1998). Internationalization: Building on Our Experience. Conference Proceedings, Halifax, Canada. Retrieved May 28, 2000, From <Http://Www.Aucc.Ca/En/International/Conf-Proc-98.Html>
13. International Association of Universities. (2005). IAU 4th Global Survey, the Full Text of This Book Is Available on Line Via This Link <http://www.Iau-Aiu.net/Content/Iau-Global-Surveys>.
14. Babalola, J. B. (2003). Budget Preparation and Expenditure Control in Education. In Babalola J. B. (Ed.). *Basic Text in Educational Planning*. Ibadan, Nigeria: Awemark Industrial Printers.
15. Bedenlier, S. & O. Zawacki-Richter. (2015). *Internationalization of Higher Education and*

- the Impacts on Academic Faculty Members*. Research in Comparative & International Education. Sagepub.Co.Uk/Journalspermissions.Nav.
16. Bostrom, C. (2010). Diffusion of Internationalization in Turkish Higher Education. *Journal of Studies in International Education*. Vol. 14.
17. Bond, S. (2003). *Untapped Resources: Internationalization of the Curriculum and Classroom Experience: a Selected Literature Review* (CBIE Research Millennium Series No. 7). Ottawa, ON: Canadian Bureau for International Education.
18. Cheng, Y. C. (2000). Triplization Paradigm for Reforming Education in the New Millennium. *International Journal of Educational Management*. 14(4).
19. Clifford, V. (2009). Engaging the Disciplines in Internationalising the Curriculum. *International Journal for Academic Development*. Vol. 14. No. 2.
20. De Wit, H. (2002). *Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe: a Historical, Comparative, and Conceptual Analysis*. Westport, CT: Greenwood Press.
21. Ellingboe, B. J. (1998). Divisional Strategies to Internationalize a Campus Portrait: Results, Resistance, and Recommendations From a Case Study at a U.S. University. In J. A. Mestenhauer & B. J. Ellingboe (Eds.). *Reforming the Higher Education Curriculum: Internationalizing the Campus* (Pp. 198-228). Phoenix, AZ: American Council on Education and ORYX Press.
22. Fu Ho, H.; M. Huang Lin. & C. Yang. (2015). Goals, Strategies, and Achievements in the Internationalization of Higher Education in Japan and Taiwan. *International Education Studies*. Vol. 8. No. 3.
23. Green, M.; P. Eckel. & A. Barblan. (2002). *The Brave New (and Smaller) World of Higher Education: a Transatlantic View*. Washington, DC: American Council on Education.
24. Green, M. (2007). Internationalization of Community Colleges: Barriers and Strategies. *New Directions for Community Colleges*. No. 138.
25. Green, M. F. & L. Siaya. (2005). *Measuring Internationalization at Community Colleges*. Washington, DC: American Council on Education.
26. Green, M. F., D. Luu. & B. Burris. (2008). *Mapping Internationalization on U.S.* Washington, DC: American Council on Education.
27. Halpin, T. & C. Buckley. (2004). *Forget Oil, Overseas Students Make Money*. The Times Online UK.
28. *International Association of Universities*. (1997). *Internationalization of Higher Education Task Force Framework for Action*. Retrieved May 28, 2001, From [Http://Www.Unesco.Org/Iau/Tfi_Framework.Html](http://Www.Unesco.Org/Iau/Tfi_Framework.Html)
29. Jackson, M. G. (2003). Internationalizing the University Curriculum. *Journal of Geography in Higher Education*. Vol. 27. No. 3.
30. Jang, J. Y. (2009). *Analysis of the Relationship between Internationalization and the Quality of Higher Education*. Ph.D. Dissertation, University of Minnesota, United States—Minnesota. Retrieved June 27, 2009, From Dissertations & Theses.
31. Kelleher, A. (1996). *Learning From Success: Campus Case Studies in International Program Development*. New York, NY: Peter Lang.
32. Khalida, J.; A. J. Alia; M. Khaleela; S. Islama. Q. F. Shua. (2017). Towards Global Knowledge Society: a SWOT Analysis of Higher Education of Pakistan in Context of Internationalization. *Journal of Business*. Vol. 2. No. 2.
33. Knight, J. (1997). Internationalization of Higher Education: a Conceptual Framework. *Internationalization of Higher Education in Asia Pacific Countries*. Eds J Knight & H De Wit. European Association for International Education (EAIE). Amsterdam.
34. Knight, J. (2004). Internationalization Remodeled: Definition, Approaches, and Rationales. *Journal of Studies in International Education*. No. 8.
35. Knight, J. (2006). *Higher Education Crossing Borders Commonwealth of Learning and*

- UNESCO. Vancouver and Paris: Commonwealth of Learning and UNESCO.
36. Knight, J. (2014). *International Education Hubs: Student. Talent, Knowledge Models*, Dordrecht, Netherlands, Springer Publishers.
37. Knight, J. & H. De Wit. (1995). *Strategies for Internationalization of Higher Education: a Comparative Study of Australia, Canada, Europe, and the USA*. Amsterdam: European Association for International Education.
38. Leask, B. (2015). *Internationalising the Curriculum*. Abingdon: Routledge.
39. Marginson, S. (2011). International Education in Australia: a Long Way Down. *International Higher Education*. No. 62. Winter 2011. https://htmlbprod.bc.edu/pls/htmlbdf?p=2290:4:14892935218341.No:RP:4:P0_content_id:114003.
40. Maudarbekova, B. & Z. Kashkinbayeva. (2014). *Internationalization of Higher Education in Kazakhstan*. 5th World Conference on Educational Sciences.
41. Morphew, C. C. & M. Hartley. (2006). Mission Statements: a Thematic Analysis of Rhetoric Across Institutional Type. *The Journal of Higher Education*. 77(3).
42. Nilsson, B. (2003). Internationalization at Home from a Swedish Perspective: the Case of Malmö. *Journal of Studies in International Education*. Vol. 7. No. 1.
43. OECD. (2016). *Education at a Glance: the Full Text of This Book Is Available on Line Via This Link*. http://www.oecd-ilibrary.org/Education/Education-at-a-Glance-2014_Eag-2014-En.
44. Pawar, S. (2016). Internationalization of Higher Education in India: Pathways and Initiatives. *Journal of Research & Method in Education*. Vol. 6. Issue 3.
45. Porter, M. E. (1990). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: the Free Press.
46. Qureshi, M. I.; S. Y. Janjua; K. H. Zaman. M. S. Lodhi. & Y. B. Tariq. (2014). Internationalization of Higher Education Institutions: Implementation of DMAIC Cycle. *Scientometrics*. Vol. 98. Issue 3.
47. Robertson, R. (1992). *Globalization: Social Theory and Global Culture*. London: Sage Publications.
48. Rudzki, R. E. J. (2000). Implementing Internationalisation: the Practical Application of the Fractal Process Model. *Journal of Studies in International Education*. the Online Version of This Article Can be Found At: <http://jsi.sagepub.com/Content/4/2/77>
49. Rumbley L. E. & P. G. Altbach. (2016). The Local and the Global in Higher Education Internationalization. In: E. Jones; R. Coelen; J. Beelen. & H. Wit. (Eds). *Global and Local Internationalization*. Transgressions: Cultural Studies and Education. Sensepublishers, Rotterdam.
50. Schoorman, D. (1999). The Pedagogical Implications of Diverse Conceptualizations of Internationalization: a U.S. Based Case Study. *Journal of Studies in International Education*. 3(3).
51. Scott, P. (1998). *The Globalization of Higher Education*. Published by SRHE and Open University Press.
52. Siaya, L. & F. M. Hayward. (2003). *Mapping Internationalization on U.S. Campuses: Final Report*. Washington, DC: American Council on Education.
53. Solomon Arulraj, D. (2017). The Internationalization of Higher Education in the UAE and the Implications for Undergraduate Students' Institutional Choice for Postgraduate Studies, Transitions. *Journal of Transient Migration*. Vol. 1. No. 2.
54. Stake, R. E. (1995). *The Art of Case Study Research*. Thousand Oaks. CA: Sage.
55. Stearns, P. N. (2009). *Educating Global Citizens in Colleges and Universities: Challenges and Opportunities*. New York. NY: Routledge.
56. Van Der Wende, M. (1996). *Internationalizing the Curriculum in Dutch Higher Education: an International Comparative Perspective*. Den Haag: NUFFIC.
57. Watabe, Y. (2010). *Japanese Approaches to Organizational Internationalization of Universities: a Case Study of Three National University Corporations*. Retrieved From the University of Minnesota Digital Conservancy. <http://hdl.handle.net/11299/90846>.